

UMOWA UBEZPIECZENIA GRUPOWEGO

ASPEKTY PRAWNE

Mariusz Fras

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

UMOWA UBEZPIECZENIA GRUPOWEGO

ASPEKTY PRAWNE

Mariusz Fras

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2015

Stan prawny na 1 września 2015 r.

Recenzent

Prof. zw. dr hab. Stanisława Kalus

Wydawca

Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący

Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne

Violet Design Wioletta Kowalska

Łamanie

Violet Design Wioletta Kowalska

Układ typograficzny

Marta Baranowska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN 978-83-264-9420-8

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Beacie z ogromną wdzięcznością za wszystko

Spis treści

Wykaz skrótów / 13

Wstęp / 19

Rozdział 1

Zagadnienia wstępne / 25

1. Geneza i rozwój umowy ubezpieczenia grupowego / 25
 - 1.1. Wprowadzenie / 25
 - 1.2. Geneza umów ubezpieczenia grupowego we Francji / 27
 - 1.3. Geneza umów ubezpieczenia grupowego w Niemczech / 30
 - 1.4. Geneza umów ubezpieczenia grupowego w Polsce / 32
2. Podstawy prawne umowy ubezpieczenia grupowego / 37
 - 2.1. Źródła prawa powszechnie obowiązującego regulujące umowę ubezpieczenia grupowego / 37
 - 2.2. Regulacje *soft law* dotyczące umowy ubezpieczenia grupowego / 47
3. Pojęcie i istota umowy ubezpieczenia grupowego / 51
 - 3.1. Pojęcie umowy ubezpieczenia / 51
 - 3.2. Pojęcie umowy ubezpieczenia grupowego / 55
4. Umowa ubezpieczenia grupowego w systematyce umów ubezpieczenia bezpośredniego / 66
 - 4.1. Uwagi wstępne / 66
 - 4.2. Umowy ubezpieczenia grupowego a ubezpieczenia szkód i na sumy stałe oraz ubezpieczenia majątkowe i osobowe / 67
 - 4.3. Umowy ubezpieczenia grupowego a ubezpieczenia odnoszące się do dużych ryzyk i ryzyk masowych / 76

- 5. Funkcje umowy ubezpieczenia grupowego / 79
 - 5.1. Wprowadzenie / 79
 - 5.2. Funkcja ochrony ubezpieczeniowej / 80
 - 5.3. Funkcja oszczędnościowa / 87
 - 5.4. Funkcja zabezpieczająca / 89

Rozdział 2

Charakter prawny umowy ubezpieczenia grupowego / 96

- 1. Pojęcie „grupy” w umowie ubezpieczenia grupowego / 96
 - 1.1. Definicja „grupy” w prawie ubezpieczeniowym / 96
 - 1.2. Zagadnienie grup „otwartych” / 104
 - 1.3. „Grupa” jako podmiot ochrony ubezpieczeniowej / 106
- 2. Podmioty stosunku prawnego umowy ubezpieczenia grupowego / 109
 - 2.1. Uwagi wstępne / 109
 - 2.2. Ubezpieczyciel / 109
 - 2.3. Ubezpieczający i organizator grupy / 110
 - 2.4. Ubezpieczony i przystępujący / 120
- 3. Pojęcie interesu ubezpieczeniowego w umowie ubezpieczenia grupowego / 125
- 4. Charakter prawny umowy ubezpieczenia grupowego / 136
 - 4.1. Uwagi wprowadzające / 136
 - 4.2. Koncepcja unitarna / 137
 - 4.2.1. Założenia koncepcji unitarnej / 137
 - 4.2.2. Umowa ubezpieczenia grupowego a umowa na rachunek osoby trzeciej / 138
 - 4.2.3. Umowa ubezpieczenia grupowego a zastrzeżenie świadczenia na rzecz osoby trzeciej / 147
 - 4.3. Koncepcja rozproszona stosunku ubezpieczeniowego / 150
 - 4.4. Koncepcja dualistyczna / 165

Rozdział 3

Zawarcie umowy ubezpieczenia grupowego

i przystąpienie do umowy ubezpieczenia / 175

- 1. Przystąpienie do umowy ubezpieczenia grupowego / 175
- 2. Obowiązki informacyjne na etapie poprzedzającym przystąpienie do ubezpieczenia grupowego / 194
 - 2.1. Wprowadzenie / 194

- 2.2. Obowiązek deklaracji ryzyka / 194
- 2.3. Obowiązek informacyjny w umowie ubezpieczenia grupowego / 202

Rozdział 4

Wykonywanie praw i obowiązków wynikających

z ubezpieczenia grupowego / 224

- 1. Zmiana treści stosunku ubezpieczenia grupowego / 224
 - 1.1. Przesłanki zmiany treści stosunku ubezpieczeniowego / 224
 - 1.2. Obowiązek informacyjny związany ze zmianą treści stosunku ubezpieczeniowego / 231
 - 1.3. Zmiana treści stosunku ubezpieczeniowego w kontekście ubezpieczeń grupowych / 233
- 2. Składka w ubezpieczeniu grupowym / 238
 - 2.1. Uwagi wprowadzające / 238
 - 2.2. Treść obowiązku zapłaty składki / 239
 - 2.3. Zwrot składki / 247
 - 2.4. Skutki braku zapłaty składki / 252
- 3. Dochodzenie roszczeń wynikających z umowy ubezpieczenia grupowego / 261

Rozdział 5

Wygaśnięcie stosunku ubezpieczenia grupowego

Kontynuacja ubezpieczenia / 274

- 1. Niektóre przyczyny wygaśnięcia stosunku ubezpieczenia grupowego / 274
- 2. Skutki wygaśnięcia stosunku ubezpieczenia grupowego / 286
- 3. Kontynuacja umowy ubezpieczenia / 290

Rozdział 6

Umowa ubezpieczenia grupowego w międzynarodowym prawie ubezpieczeń gospodarczych / 300

- 1. Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia grupowego / 300
 - 1.1. Wprowadzenie / 300
 - 1.2. Źródła prawa kolizyjnego / 303
 - 1.2.1. Stan prawny w okresie poprzedzającym wejście w życie obowiązujących regulacji / 303

- 1.2.2. Stan prawny po wejściu w życie rozporządzenia z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) / **304**
- 1.3. Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia / **306**
 - 1.3.1. Wprowadzenie / **306**
 - 1.3.2. Pojęcie umowy ubezpieczenia
Zagadnienie kwalifikacji / **307**
 - 1.3.3. Łącznik umiejscowienia ryzyka w unijnym prawie kolizyjnym / **310**
 - 1.3.4. Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia dużych ryzyk / **312**
 - 1.3.4.1. Pojęcie umowy ubezpieczenia dużych ryzyk / **312**
 - 1.3.4.2. Wybór prawa / **315**
 - 1.3.4.3. Prawo właściwe w braku wyboru prawa / **316**
 - 1.3.5. Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia ryzyk masowych / **317**
 - 1.3.5.1. Pojęcie umowy ubezpieczenia ryzyk masowych / **317**
 - 1.3.5.2. Prawo właściwe dla umów ubezpieczenia obejmujących ryzyka masowe umiejscowione poza terytorium państw członkowskich / **318**
 - 1.3.5.3. Prawo właściwe dla umów ubezpieczenia obejmujących ryzyka masowe umiejscowione na terytorium państw członkowskich / **321**
- 1.4. Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia grupowego / **323**
 - 1.4.1. Wprowadzenie / **323**
 - 1.4.2. Umowa ubezpieczenia grupowego a zagadnienie kwalifikacji / **326**
 - 1.4.3. Poszukiwanie prawa właściwego dla umowy ubezpieczenia grupowego / **331**
 - 1.4.4. Prawo właściwe do oceny naruszenia obowiązków przedkontraktowych na tle umowy ubezpieczenia grupowego / **347**

1.4.5. Zakres statutu kontraktowego umowy ubezpieczenia	/ 353
1.4.6. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie	/ 355
2. Jurysdykcja w sprawach związanych z umową ubezpieczenia grupowego	/ 360
2.1. Wprowadzenie	/ 360
2.2. Zakres zastosowania przepisów szczególnych dotyczących ubezpieczenia	/ 361
2.3. Jurysdykcja w przypadku roszczeń kierowanych przeciwko ubezpieczycielowi	/ 365
2.4. Jurysdykcja w przypadku roszczeń kierowanych przez ubezpieczyciela	/ 374
2.5. Umowy jurysdykcyjne	/ 378
3. Prawo jednolite o umowie ubezpieczenia grupowego	/ 384
3.1. Geneva Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)	/ 384
3.2. Zakres zastosowania i wewnętrzna systematyka PEICL	/ 388
3.3. Umowa ubezpieczenia grupowego w PEICL	/ 394
3.3.1. Uwagi wprowadzające	/ 394
3.3.2. Charakter przepisów odnoszących się do umów ubezpieczenia grupowego w PEICL	/ 396
3.3.3. Definicja umowy ubezpieczenia grupowego w PEICL	/ 399
3.3.4. Powinności informacyjne w umowie ubezpieczenia grupowego	/ 407
3.3.5. Wygaśnięcie umowy ubezpieczenia grupowego i prawo do indywidualnej kontynuacji ubezpieczenia	/ 411
Zakończenie	/ 415
Bibliografia	/ 425

Wykaz skrótów

Akty normatywne

- belg. LCA** belgijska ustawa o umowie ubezpieczenia z dnia 25 czerwca 1992 r. (loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre, 1992-06-25/32, p. 18283)
- BGB** niemiecki kodeks cywilny (Bürgerliches Gesetzbuch; <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>)
- CA** francuski kodeks ubezpieczeń (Code des assurances; JO 1978, p. 1088, modifié)
- CC** francuski kodeks cywilny z 1804 r. (Code civil; promulgué à Paris de l'Imprimerie de la République, an XII (1804) modifié, aktualny tekst kodeksu dostępny na stronie internetowej <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>)
- Druga Dyrektywa Rady 88/357/EWG** Druga Dyrektywa Rady 88/357/EWG z dnia 22 czerwca 1988 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie i ustanowienia przepisów ułatwiających skuteczne korzystanie ze swobody świadczenia usług oraz zmieniająca dyrektywę 73/239/EWG (Dz. Urz. UE L 172 z 4.07.1988, s. 1, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 6, t. 1, s. 198)
- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.m.** ustawa z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 758 z późn. zm.)

konwencja brukselska	Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Brukseli dnia 27 września 1968 r. (Dz. Urz. UE C 27 z 26.01.1998, s. 1)
konwencja lugańska	Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzona w Lugano dnia 16 września 1988 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132)
konwencja rzymska	Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwarta do podpisu w Rzymie dnia 19 czerwca 1980 r. (Dz. Urz. UE C 169 z 8.07.2005, s. 10 z późn. zm.)
luks. LCA	luksemburska ustawa o umowie ubezpieczenia (loi du 27 juillet 1997 sur le contrat d'assurance, Mémorial A n° 65 du 03.09.1997)
Pierwsza Dyrektywa Rady 73/239/EWG	Pierwsza Dyrektywa Rady 73/239/EWG z dnia 24 lipca 1973 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i wykonywania działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie (Dz. Urz. WE L 228 z 16.08.1973, s. 3, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 6, t. 1, s. 14)
proj. k.c.	projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, regulujący problematykę ochrony prawnej osób ubezpieczonych w umowach ubezpieczenia grupowego (projekt z dnia 28 listopada 2014 r. przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości) (http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-cywilnego/download,71,7.html)
proj. u.d.u.r.	projekt ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej dostępny na stronie internetowej (http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/dok?OpenAgent&7-020-1398-2015)
rozporządzenie Bruksela I	rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania

	w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE L 12 z 16.01.2001, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie Bruksela I bis	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE L 351 z 20.12.2012, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie Rzym I	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz. Urz. UE L 177 z 4.07.2008, s. 6, z późn. zm.)
rozporządzenie Rzym II	rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz. Urz. UE L 199 z 31.07.2007, s. 40)
TTK	turecki kodeks handlowy (Türk Ticaret Kanunu, 13.1.2011, No.: 6102, Resmi Gazete 14.2.2011, No. 27846)
u.d.u.	ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1206 z późn. zm.)
u.k.k.	ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1497 z późn. zm.)
u.p.u.	ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1450 z późn. zm.)
u.u.o.	ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 392 z późn. zm.)
VVG	niemiecka ustawa o umowie ubezpieczenia z dnia 23 listopada 2007 r. (Versicherungsvertragsgesetz; BGBI. I, s. 2631)

- wł. CC** włoski kodeks cywilny (*Il Codice Civile Italiano*; Regio decreto del 16 marzo 1942, n. 262)
- ZTP** rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. Nr 100, poz. 908)

Czasopisma i wydawnictwa promulgacyjne

- Ass. Fr.** L'Assurance française
- ECR** European Courts' Reports (Zbiór Orzeczeń ETS i Sądu Pierwszej Instancji)
- EPS** Europejski Przegląd Sądowy
- IPRax** Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts
- JCP** Juris-Classeur Périodique
- KPP** Kwartalnik Prawa Prywatnego
- MP** Monitor Prawniczy
- MSiG** Monitor Sądowy i Gospodarczy
- MU** Monitor Ubezpieczeniowy
- NFT** Nordisk Försäkringstidskrift
- NJW** Neue Juristische Wochenschrift
- OSA** Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSAB** Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
- OSN** Orzecznictwo Sądu Najwyższego
- OSNC** Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNCP** Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSP** Orzecznictwo Sądów Polskich
- OSPIKA** Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
- PA** Prawo Asekuracyjne
- PiP** Państwo i Prawo
- PPH** Przegląd Prawa Handlowego
- PPHZ** Problemy Prawne Handlu Zagranicznego
- PPPM** Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego

PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RCADI	Recueil des Cours de l'Académie de Droit International
RCDIP	Revue critique de droit international privé
RCEA	Responsabilité civile et assurance
RD	Recueil Dalloz
RGAT	Revue générale des assurances terrestres
RGDA	Revue générale du droit des assurances
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
RU	Rozprawy Ubezpieczeniowe
SP	Studia Prawnicze
SPP	Studia Prawa Prywatnego
SU	Studia Ubezpieczeniowe
TPP	Transformacje Prawa Prywatnego
WU	Wiadomości Ubezpieczeniowe
YPIL	Yearbook for Private International Law

Inne

BGH	Bundesgerichtshof (niemiecki Federalny Trybunał Sprawiedliwości)
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości (obecna nazwa oficjalna: Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, TSUE)
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
OCDE	l'Organisation de Coopération et de Développement économiques (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju)
o.w.u.	ogólne warunki ubezpieczenia
PEICL	Principles of European Insurance Contract Law
SN	Sąd Najwyższy
SOKiK	Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
TK	Trybunał Konstytucyjny
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny

Wstęp

Intensywny rozwój ubezpieczeń grupowych powinien skłaniać do pogłębionej refleksji nad charakterem prawnym tych rozwiązań, w których schemat ochrony ubezpieczeniowej wykracza poza klasyczną formułę ubezpieczenia indywidualnego. Pomimo tego ta coraz popularniejsza, a jednocześnie ewoluująca forma ubezpieczeń, na trwałe osadzona w rynkowej praktyce, nie doczekała się uregulowania w przepisach o umowie ubezpieczenia w kodeksie cywilnym, a w ustawie o działalności ubezpieczeniowej opisano ją jedynie zdawkowo. Brak jest regulacji prawnych, które uwzględniając odmienności ubezpieczenia grupowego, nadawałyby mu ramy prawne dostosowane do potrzeb rynku i mogły przeciwdziałać tym zagrożeniom, które wynikają ze szczególnego układu podmiotowego ubezpieczenia grupowego. W efekcie poziom ochrony interesów ubezpieczonych grupowo nie nadąża za dynamicznymi zmianami konstrukcji prawnych, na podstawie których jest oferowana ochrona ubezpieczeniowa.

O ile brak jest w polskiej literaturze opracowania monograficznego analizującego naturę prawną ubezpieczenia grupowego, o tyle w literaturze ekonomicznej można znaleźć liczne pozycje literaturowe opisujące cechy charakterystyczne ubezpieczeń grupowych w ujęciu ekonomicznym¹.

Jedynym opracowaniem w piśmiennictwie polskim, w sposób pośredni dotyczącym problematyki ubezpieczeń grupowych, jest pochodząca z okresu międzywojennego fundamentalna monografia

¹ Z literatury ekonomicznej zob. K. Łyskawa, *Grupowe ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym w systemie zabezpieczenia emerytalnego w Polsce*, Warszawa 2007; M. Olszewik, *Ubezpieczenia grupowe* (w:) O. Doan (red.), *Ubezpieczenia życiowe*, Warszawa 1995; E. Stroiński, *Ubezpieczenia na życie. Teoria i praktyka*, Warszawa 2003, w szczególności gruntowne omówienie w ujęciu ekonomicznym ubezpieczeń grupowych na s. 277–322.

autorstwa Bronisława Hełczyńskiego pt. *Ubezpieczenie na cudzy rachunek*, Kraków 1927. Choć wiele z tej pracy zachowało swoją aktualność i wywarło wpływ na poglądy nauki i judykatury, to uznać trzeba, że dzieło powstało w zupełnie innym otoczeniu społeczno-gospodarczym.

W zamyśle autora niniejsza monografia ma stanowić pierwsze w literaturze polskiej opracowanie ubezpieczeń grupowych w ujęciu jurydycznym. Opracowanie ukazuje się w czasie, gdy toczy się dyskusja o potrzebie uregulowania ubezpieczeń grupowych. Ma więc stać się głosem w dyskusji na temat kształtu regulacji prawnych grupowych form ubezpieczenia.

Praca składa się z sześciu rozdziałów. W rozdziale pierwszym omówiono historycznoprawne aspekty ubezpieczeń grupowych we Francji, Niemczech i Polsce. W dalszej części przeanalizowano podstawy prawne i istotę funkcjonowania ubezpieczeń grupowych zarówno od strony prawa powszechnie obowiązującego, jak i regulacji *soft law*. Niezbędne było również w ramach ogólnych rozważań przedstawienie funkcji ubezpieczeń grupowych, a to funkcji ochronnej, oszczędnościowej i zabezpieczającej.

Rozdział drugi pracy traktuje o charakterze prawnym umowy ubezpieczenia grupowego. W jego ramach podjęto próbę charakterystyki jurydycznej grupy oraz różnych jej postaci opisanych w piśmiennictwie obcym. Sporo miejsca poświęcono pozycji prawnej podmiotów stosunku prawnego umowy ubezpieczenia grupowego. Podjęto również próbę opisaną i oceny na gruncie polskim przyjętych w piśmiennictwie francuskim modeli, które tłumaczyć mają schemat udzielania ochrony ubezpieczeniowej w ubezpieczeniu grupowym.

Trzecia część pracy dotyczy procedury zawarcia umowy ubezpieczenia grupowego i nieuregulowanej prawnie problematyki przystąpienia do ubezpieczenia przez osoby poszukujące ochrony ubezpieczeniowej. Ze względu na patologiczne zjawiska występujące w obrocie ubezpieczeniowym szczególną uwagę poświęcono obowiązkowi informacyjnym na etapie zawierania umowy ubezpieczenia grupowego. Wykazano odrębności dotyczące obowiązku deklaracji ryzyka i sankcji związanych z ich nienależytym wykonaniem w porównaniu do ubezpieczeń indywidualnych.

W rozdziale czwartym zostały omówione zagadnienia związane z fazą wykonywania umowy ubezpieczenia grupowego. Szczególny nacisk położono na konieczność zmian ustawodawczych i usunięcie istniejących luk prawnych. Omówiona problematyka dotyczy realizacji

obowiązku informacyjnego na etapie wykonywania umowy oraz składki w ubezpieczeniach grupowych, treści obowiązku do jej zapłaty, sankcji związanych z zaniechaniem zapłaty oraz zwrotu składki w przypadku wcześniejszego wygaśnięcia ochrony ubezpieczeniowej. Odrębnym obszarem zainteresowania, z uwagi na dostrzeżoną konieczność interwencji ustawodawcy, jest dochodzenie roszczeń wynikających z umowy ubezpieczenia grupowego. Szczególnie istotnym problemem są utrudnienia w skutecznym dochodzeniu roszczeń z umów ubezpieczenia grupowego w sytuacji, gdy uprawnionym do żądania zapłaty świadczenia ubezpieczeniowego jest ubezpieczający. Wskazano również i omówiono potrzebę uregulowania statusu spadkobierców ubezpieczonego w postępowaniu likwidacyjnym i sądowym, zwłaszcza w grupowych ubezpieczeniach na życie.

Rozdział piąty dotyczy skomplikowanych zagadnień – przyczyn i skutków wygaśnięcia ubezpieczenia grupowego. Nawiązując do wyników badań prawnoporównawczych, zwrócono uwagę na potrzebę normatywnego uregulowania indywidualnej kontynuacji umowy ubezpieczenia po wygaśnięciu ubezpieczenia grupowego.

W rozdziale szóstym omówiono konstrukcję umowy ubezpieczenia grupowego w międzynarodowym prawie ubezpieczeń gospodarczych. Europeizacja prawa prywatnego i mnogość problemów praktycznych, uwzględniających element obcy w ubezpieczeniach, stworzyły potrzebę uwzględnienia w rozważaniach zagadnień związanych z prawem właściwym dla umów ubezpieczenia grupowego oraz sądu właściwego w sprawach wynikłych z transgranicznych ubezpieczeń grupowych. Rozważania kończy zawarte w rozdziale szóstym omówienie ubezpieczeń grupowych w PEICL (Principles of European Insurance Contract Law), instrumencie stanowiącym próbę unifikacji europejskiego prawa ubezpieczeń gospodarczych. Akt ten z pewnością będzie miał kluczowe znaczenie dla kierunku rozwoju prawa ubezpieczeń gospodarczych w poszczególnych państwach członkowskich.

Przedmiot badań w niniejszej pracy wpłynął na dobór badawczych metod prawniczych². Złożoność zagadnień wiążących się z ubezpieczeniami grupowymi, zarówno na płaszczyźnie materialnoprawnej, jak

² J. Stelmach i B. Bożek zauważyli, że termin „metody prawnicze” może być postrzegany w trojaki sposób, a mianowicie jako metody: praktyczne (stosowane przez praktyków w interpretacji obowiązującego prawa), dogmatycznoprawne (stosowane w rozważaniach nad poszczególnymi instytucjami prawnymi), teoretyczne (stosowane w teorii i filozofii); J. Stelmach, B. Bożek, *Metody prawnicze*, Kraków 2004, s. 34.

i kolizyjnoprawnej, nakazuje uwzględnienie pluralizmu metod badawczych. Dlatego w pracy posłużono się kilkoma metodami prawniczymi właściwymi ze względu na przedmiot analizy, co zwiększy możliwość bardziej kompleksowego i pełnego przedstawienia podjętego tematu. Zasadniczą metodą badawczą przyjętą w rozprawie jest metoda analizy dogmatycznej, w której uwzględniono logikę i argumentację, analizę i hermeneutykę³. Metodę tę uzupełniono podejściem historycznym w prawoznawstwie, gdyż prawo stanowi część kultury społecznej (prawo, jako zjawisko społeczne, jest tworem historii) i wielu instytucji nie da się wyjaśnić bez poznania ich historycznej genealogii⁴.

Kluczowe znaczenie ma w pracy metoda prawnoporównawcza⁵. Jako zasadniczy przedmiot badań komparatystycznych wybrano prawo francuskie. Stanowi ono szczególnie podatny materiał badawczy z punktu widzenia celu niniejszej pracy, gdyż ubezpieczenia grupowe we Francji mają najszerszą i najbardziej kompleksową regulację normatywną. Tym samym dorobek judykatury i nauki francuskiej powinien stanowić punkt wyjścia i podstawę rozważań o kształcie normatywnym umowy ubezpieczenia grupowego w rodzimym porządku prawnym.

Opracowanie to ma charakter dokonywanego pod kątem uwag *de lege ferenda* przeglądu istniejących rozwiązań normatywnych w świetle dorobku judykatury oraz doktryny polskiej i zagranicznej. Systematyka pracy, ściśle podporządkowana jej celom, zmierzać będzie do wyodrębnienia kwestii normatywnie relewantnych, tzn. takich, które znajdują, albo powinny znaleźć, odzwierciedlenie w ramach regulacji normatywnej. W tym aspekcie wykorzystano ekonomiczną metodę analizy prawa. Analiza ta wiąże się z zastosowaniem narzędzi mikroekonomii do opisu prawa, lecz przede wszystkim w celu postulowania właściwych rozwiązań prawnych. Z natury rzeczy, wobec

W niniejszym opracowaniu pojęcie metody prawniczej zostało użyte w rozumieniu dogmatycznym i praktycznym.

³ Zob. J. Stelmach, B. Bożek, *Metody...*, s. 37.

⁴ Według J. Bardacha podejście historyczne w prawoznawstwie implikuje szerszy aspekt badawczy aniżeli metoda historyczna, gdyż zakłada widzenie całościowe, które może zostać osiągnięte przez zastosowanie różnych metod badawczych, a nie wyłącznie zabiegi, które mogą zostać podjęte za pomocą technik badawczych; zob. J. Bardach, *Themis a Klio, czyli o potrzebie podejścia historycznego w prawoznawstwie* (w:) J. Wróblewski (red.), *Zagadnienia metodologiczne prawoznawstwa*, Wrocław 1982, s. 24–26.

⁵ Zob. szerzej S. Rozmaryn, *Z teorii badań i prac prawnoporównawczych*, PiP 1966, z. 2, s. 398.

skąpej regulacji ubezpieczeń grupowych w porządku krajowym, szczególny akcent zostanie położony na te zagadnienia, których analiza uzasadniać może zmianę lub uzupełnienie przepisów obecnie obowiązujących.

Pragnę w tym miejscu serdecznie podziękować Panu prof. dr. hab. Wojciechowi Popiołkowi oraz Panu prof. dr. hab. Leszkowi Ogiegle za życzliwą opiekę, pomoc i cierpliwość.

Słowa szczególnego podziękowania i wdzięczności kieruję do doktoranta Katedry Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, Pana Krzysztofa Pacuły, za wszelką okazaną pomoc w trakcie pracy nad monografią.

Dziękuję Pani prof. dr hab. Stanisławie Kalus za trud przygotowania recenzji wydawniczej książki oraz cenne uwagi, które pozwoliły przygotować ją do druku.

Rozdział 1

Zagadnienia wstępne

1. Geneza i rozwój umowy ubezpieczenia grupowego

1.1. Wprowadzenie

Umowa ubezpieczenia grupowego w znanej obecnie formule wykształciła się na początku XX wieku w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej⁶. Powstanie i rozwój ubezpieczeń grupowych były odpowiedzią na niekwestionowaną potrzebę zabezpieczenia interesów pracowników, której w dobie industrializacji w wystarczającym stopniu nie zaspokajały rozwiązania publicznoprawne⁷. W odróżnieniu od wzorców europejskich na obszarze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej nie istniał zorganizowany system zabezpieczenia socjalnego⁸, mimo że to w tym państwie dynamika rozwoju przemysłu była największa. Nie powinno dziwić, że to ubezpieczenia grupowe postrzegane były jako panaceum na zagrożenia związane z niestabilną sytuacją ekonomiczną, a przy tym jako instrument wolny od wszelkich wpływów politycznych⁹.

Do popularyzacji ubezpieczeń grupowych w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej w połowie XX wieku przyczyniły się ponadto wprowadzone wówczas regulacje minimalnego i maksymalnego wynagrodzenia pracowników branży przemysłowej. Pracodawcy,

⁶ F. Herdter, *Der Gruppenversicherungsvertrag: Grundlagen und ausgewählte Problemfelder*, Karlsruhe 2010, s. 9.

⁷ K.L. Clark, *The Group Insurance Marketplace* (w:) W.F. Bluhm (red.), *Group Insurance*, Winsted 2012, s. 3.

⁸ W.F. Schickinger, *Gruppenversicherung, insbesondere Gruppenlebensversicherung* (w:) D. Farny, E. Helten, P. Koch, R. Schmidt (red.), *Handwörterbuch der Versicherung*, Karlsruhe 1988, s. 239–248.

⁹ J.M. Herrick, P.H. Stuart, *Encyclopedia of Social Welfare History in North America*, Thousand Oaks 2005, s. 433.

którzy chcieli nawiązać współpracę z wykwalifikowanymi pracownikami zatrudnianymi przez konkurencję, nie mogli zaproponować im wynagrodzenia przekraczającego kwotę odpowiadającą pensji maksymalnej. Poszukując innego bodźca, który mógł nakłonić cenionego specjalistę do zmiany zakładu pracy, przemysłowcy zwrócili się ku ubezpieczycielom, dzięki którym mogli zapewnić pracownikom dodatkowe świadczenia na wypadek choroby lub inwalidztwa, bez konieczności podwyższania stawki wypłacanego wynagrodzenia¹⁰.

W literaturze przedmiotu prezentowany jest także pogląd, że grupowa formuła ubezpieczenia zapisała się haniebnie na kartach historii. Niektórzy autorzy wskazują, że genezy ubezpieczenia grupowego upatrywać należy w umowach, które w początkach XIX wieku zawierał handlarze niewolników w celu zabezpieczenia swoich interesów na wypadek śmierci osób przewożonych na statkach z Afryki do Ameryki Północnej. W tych umowach to właściciele niewolników wskazywani byli jako osoby uprawnione do otrzymania świadczenia pieniężnego¹¹. Analogiczne umowy były zawierane jeszcze kilka dekad później w odniesieniu do pierwszych robotników skierowanych do pracy przy budowie Kanału Panamskiego¹².

Wydaje się jednak, że z dużą ostrożnością należy odnosić się do zapatrywania, jakoby ubezpieczenia grupowe zrodziły się w opisanych wyżej okolicznościach. Zdaniem niektórych autorów zbliżone formy zabezpieczenia interesów właścicieli niewolników znane były już w czasach starożytnych. Miały one przyjmować postać ubezpieczeń właścicieli od ucieczki niewolników¹³. Formuła ta była bliższa temu, co obecnie określa się mianem ubezpieczeń majątkowych. Niewolnicy traktowani byli jak utracony składnik majątku właściciela. Z równym powodzeniem teza ta może zostać jednak odniesiona do wspomnianych już ubezpieczeń handlarzy niewolników, które występowały

¹⁰ K.L. Clark, *The Group Insurance...*, s. 3.

¹¹ R.H. Jerry, D.R. Richmond, *Understanding Insurance Law*, New Providence 2012, s. 916, przypis 1.

¹² I.M. Field, *Employee group property and liability insurance*, Portland 1967, s. 12; R.H. Jerry, D.R. Richmond, *Understanding...*, s. 916.

¹³ W.K. Rajcher podaje za Arystotelesem przykład urzędnika babilońskiego, który za określoną kwotę gwarantował możliwym schwytanie i zwrot zbiegłego niewolnika lub wypłatę jego równowartości, określonej uprzednio przez jego właściciela. Autor ten podaje jednak w wątpliwość wiarygodność relacji o istnieniu starożytnych ubezpieczeń właścicieli od ucieczki niewolników. W.K. Rajcher, *Společno-historyczne typy ubezpieczeń*, Warszawa 1951, s. 123–125 i tam powołane piśmiennictwo.

w XIX wieku. Tu także sam niewolnik nie mógłby się ubiegać o udzielenie mu ochrony ubezpieczeniowej na podstawie umowy ubezpieczenia na życie zawartej indywidualnie z ubezpieczycielem.

1.2. Geneza umów ubezpieczenia grupowego we Francji

Umowy ubezpieczenia posiadają we Francji długą tradycję, która sięga czasów wczesnego średniowiecza¹⁴. Konstrukcja umowy ubezpieczenia grupowego wykształciła się jednak stosunkowo późno. Jej powstanie podyktowane było przede wszystkim zmianami struktury zatrudnienia w okresie rewolucji przemysłowej, która dokonała się we Francji w XIX wieku. Wzrost liczby osób świadczących pracę w fabrykach nie przekładał się na poprawę warunków bezpieczeństwa, co skutkowało zwielokrotnieniem się liczby wypadków, które zazwyczaj prowadziły do trwałego kalectwa i utraty możliwości zarobkowania. Istniejące wówczas instytucje zabezpieczenia społecznego nie gwarantowały świadczeń, które pozwalałyby na zaspokojenie w wystarczającym stopniu potrzeb życiowych robotników zmuszonych do trwałego zaprzestania aktywności zawodowej. Co więcej, w początkowym okresie funkcjonowania tego systemu jego beneficjentami byli wyłącznie nieliczni pracownicy, którzy nie przekraczali ustawowo określonego progu dochodu¹⁵.

Niedostatki te próbowano kompensować przez nałożenie na przedsiębiorców odpowiedzialności za wypadki przy pracy. Ze względu na masowy charakter tych zdarzeń przemysłowcy poszukiwali z kolei rozwiązań, które pozwalały na ograniczenie ekonomicznego ciężaru związanego z koniecznością wypłaty świadczeń na rzecz poszkodowanych¹⁶. Dopiero zniesienie monopolu państwowych instytucji zabezpieczenia społecznego pozwoliło jednak ubezpieczycielom na oferowanie usług, które kompensować miały braki publicznoprawnego systemu zabezpieczenia społecznego¹⁷. W tym okresie prakty-

¹⁴ Szerzej rozwój ubezpieczeń we Francji omawiają M. Chagny, L. Perdrix, *Droit des assurances*, Paris 2012, s. 19 i n.

¹⁵ M. Fauque, *Les assurances*, Paris 1971, s. 13.

¹⁶ *Ibidem*, s. 11–12.

¹⁷ E. Routel, *La prévoyance dans l'entreprise*, Paris 2001, s. 11–12; N. Marques, *Le monopole de la Sécurité sociale face à l'histoire des premières protections sociales*, *Journal des Economistes et des études humaine* 2000, vol. X, no. 2, s. 7–8.

ka wykształciła pierwsze ubezpieczenia od wypadków przy pracy (*l'assurance contre les accidents du travail*)¹⁸, które stanowiły grupową formułę ubezpieczenia. Posługiwano się wówczas zamiennie pojęciami ubezpieczenia grupowego (*assurance de groupe*), ubezpieczenia zbiorowego (*assurance collective*) czy ubezpieczenia emerytalno-rentowego (*assurance de prévoyance et de retraite*)¹⁹.

Na tym etapie rozwoju prawa francuskiego umowa ubezpieczenia grupowego była traktowana jako odmiana ubezpieczenia na życie²⁰, a szczątkowa regulacja odnosiła się wyłącznie do ubezpieczeń na wypadek śmierci²¹. Nie istniały jednak unormowania, które określałyby zasady zawierania i wykonywania tych umów. Konstrukcji tej nie poświęcała uwagi także doktryna. Ubezpieczenia grupowe, które wykształciły się jako odpowiedź na istniejące zapotrzebowanie społeczno-gospodarcze, spotykały się z większym zainteresowaniem kadr zarządzających i przedstawicieli nauk ekonomicznych aniżeli teoretyków prawa²².

Dynamika rozwoju rynku usług ubezpieczeniowych przemawiała jednak za koniecznością dostosowania rozwiązań legislacyjnych do potrzeb obrotu gospodarczego. Ubezpieczenia grupowe, najbliższe modelowi funkcjonującemu obecnie na gruncie prawa francuskiego, zyskały regulację normatywną dopiero w latach 20. XX wieku²³. W tym okresie powstały pierwsze akty prawne regulujące ubezpieczenia pracownicze, w których udzielana ochrona związana była z różnymi rodzajami ryzyka odnoszącymi się do chorób, inwalidztwa, zgonu czy też osiągnięciem określonego wieku²⁴. Dopiero jednak w ustawie z dnia 13 lipca 1930 r. wprowadzono szczegółowe rozwiązania dotyczące tej formy ubezpieczenia²⁵. Model ubezpieczeń grupowych, który przy-

¹⁸ Szerzej M. Bosredon, *Histoire des assurances sur la vie, origines, développements en France*, Bordeaux 1900, s. 104–106; V.P. Comiti, *Histoire des assurances sur la vie à la fin du XIXe siècle et au début du XXe siècle*, Histoire des sciences médicales 1985, t. 19, vol. 2, s. 124–125.

¹⁹ L. Mayaux (w:) J. Bigot (red.), *Traité de Droit des assurances. Les assurances de personnes*, t. 4, Paris 2007, s. 653.

²⁰ J. Voigt, *L'assurance groupe, régime de prévoyance des cadres et techniciens*, Paris 1942, s. 15.

²¹ F. Berdot, *L'assurance de groupe*, RGAT 1980, s. 11.

²² L. Mayaux (w:) J. Bigot (red.), *Traité de Droit des assurances...*, s. 620.

²³ A. Goguel d'Allondans, *Les fonds de pension en France. Vers un nouveau mode de régulation des retraites?*, Paris 2000, s. 58–59.

²⁴ *Ibidem*, s. 58–59.

²⁵ Loi du 13 juillet 1930 dite Godart relative au contrat d'assurances, JORF du 18 juillet 1930, s. 8003.

jęty został przez prawodawcę francuskiego, nie został jednak oparty na doświadczeniach innych państw europejskich²⁶, lecz na wzorcach czerpanych ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej²⁷. Swego rodzaju ciekawostką może stanowić fakt, że doktryna angloamerykańska, która tak silnie inspirowała Francuzów, sama wskazuje na starorzyski rodowód ubezpieczeń grupowych w kształcie, w jakim funkcjonują one obecnie w państwach systemu *common law*²⁸.

O dynamice rozwoju rynku ubezpieczeń grupowych we Francji w pierwszej połowie XX wieku świadczą przedstawiane w literaturze dane statystyczne. Jeszcze w 1937 r. łączna wysokość świadczeń, które potencjalnie mogły zostać wypłacone tytułem spełnienia się różnych rodzajów ryzyka objętych umowami ubezpieczenia grupowego, opiewała na kwotę 2 miliardów franków, podczas gdy już rok później kwota ta przekraczała 3 miliardy franków²⁹. Niektórzy autorzy czynią tu jednak zastrzeżenie, wskazując, że upowszechnienie się grupowych form ubezpieczenia nie było związane z wprowadzeniem nowych rozwiązań ustawowych. Zwolennicy tego poglądu podkreślają, że rozwój rynku ubezpieczeń grupowych był możliwy dzięki zniesieniu zakazu pobierania niższych składek w przypadku ubezpieczeń zbiorowych, aniżeli odbywało się to przy ubezpieczeniach indywidualnych³⁰. Dopiero bowiem w 1929 r. zrezygnowano z obowiązującego w prawie francuskim rozwiązania, które nakazywało stosowanie identycznych tabel taryfowych dla indywidualnych, jak i kolektywnych form ubezpieczenia³¹.

Kolejny etap rozwoju ubezpieczeń grupowych we Francji przypada dopiero na drugą połowę XX wieku. Fragmentaryczna regulacja poświęcona tym umowom została zawarta w dekrete z dnia 24 stycznia

²⁶ W konsekwencji, już w pierwszych dekadach XX wieku francuska tradycja ubezpieczeń grupowych rozwijała się niezależnie od doświadczeń niemieckich; zob. rozdział 1 pkt 1.3. Szerzej o genezie ubezpieczeń zbiorowych w poszczególnych państwach europejskich E. Roueil, *Essai sur le contrat d'assurance collective*, Orléan 1998, s. 25 i n.

²⁷ J. Voigt, *L'assurance groupe...*, s. 10–17.

²⁸ K.L. Clark, *The Group Insurance...*, s. 2.

²⁹ E. Roueil, *Essai...*, s. 31.

³⁰ M. Milcamps, *Le décret du 24 Janvier 1956 et l'assurance de groupe*, RGAT 1956, s. 28.

³¹ Zob. art. 2 dekretu z dnia 23 maja 1929 r. (Décret du 23 mai 1929, portant modification au décret de 20 janvier 1906, modifié par les décrets des 24 juin 1916 et 22 juin 1921 sur le tarif minimum des assurances-vie, J.O. du 29 mai 1929; Semaine juridique 1929, IV, s. 162.).

1956 r. Były to jednak normy odnoszące się w przeważającej mierze do strony finansowej i technicznej działalności prowadzonej przez ubezpieczycieli³².

Istotnym krokiem ku obecnie obowiązującym rozwiązaniom było wprowadzenie definicji umowy ubezpieczenia grupowego na podstawie dekretu z dnia 16 lipca 1976 r.³³, co nastąpiło pomimo braku definicji normatywnej umowy ubezpieczenia w prawie francuskim, którą zastępowały wypowiedzi doktryny³⁴. W 1981 r., na mocy ustawy z dnia 7 stycznia 1981 r. o umowie ubezpieczenia i operacjach kapitalizacji³⁵, definicja zamieszczona dotychczas w dekrete z 1976 r. przeniesiona została do kodeksu ubezpieczeń³⁶. Nie ulega wątpliwości, że to ta regulacja wyznaczyła kierunki rozwoju francuskiej myśli ubezpieczeniowej w kolejnych latach.

1.3. Geneza umów ubezpieczenia grupowego w Niemczech

Na terytorium współczesnych Niemiec rozwiązywania charakterystyczne dla ubezpieczenia grupowego są już dostrzegalne w okresie średniowiecza³⁷. Występujące wówczas konstrukcje oparte były jednak na zasadzie wzajemności i tym samym bliższe usługom świadczonym w ramach działalności towarzystw ubezpieczeń wzajemnych³⁸. Uwagę tę odnieść należy przede wszystkim do związków tworzonych dla obrony wspólnych interesów. Tego rodzaju organizacje pomocy wzajemnej były tworzone przede wszystkim przez rzemieślników i drobnych kupców³⁹, chociaż podobne związki powstawały również

³² V. Nicolas, *Essai d'une nouvelle analyse du contrat d'assurance*, Paris 1996, s. 200.

³³ Décret n° 76 667 du 16 juillet 1976, relatif à la codification des textes réglementaires concernant les Assurance, JORF du 21 juillet 1976, s. 4343.

³⁴ Zob. J. Hémar, *Théorie et pratique des assurances terrestres*, t. 1, Paris 1924, s. 73; G. Cornu, *Vocabulaire juridique*, Paris 2001, s. 81.

³⁵ Loi relative au contrat d'assurance et aux opérations de capitalisation, Loi n° 81-5 du 7 janvier 1981, JO du 8 janvier 1981.

³⁶ Francuski kodeks ubezpieczeń (Code des assurances; JO 1978, p. 1088, modifié).

³⁷ K. Łyskawa, *Grupowe ubezpieczenia...*, s. 153.

³⁸ K.L. Clark, *The Group Insurance...*, s. 2.

³⁹ H. Braun, *Geschichte der Lebensversicherung und der Lebensversicherungstechnik*, Nürnberg 1925, s. 6.

w środowiskach chłopskich⁴⁰. Wśród ludów germańskich struktury te wraz z upływem czasu przekształciły się w gildie, spośród których część nosiła cechy zrzeszeń ubezpieczeniowych. Były one tworzone w celu udzielania pomocy członkom zrzeszenia na wypadek zdarzeń losowych⁴¹.

Ubezpieczenie grupowe, jako metoda organizowania ubezpieczenia w celu objęcia ochroną ubezpieczeniową pewnej zbiorowości na podstawie jednej umowy, wykrystalizowała się dopiero na przełomie XIX i XX wieku⁴². Pierwotnie konstrukcja ubezpieczenia grupowego była wykorzystywana do zapewnienia ochrony przed ryzykiem związanym ze śmiercią, by następnie objąć także ryzyka związane z niezdolnością do pracy, a w dalszej kolejności szerszą kategorię ryzyk związanych ze zdrowiem ubezpieczonego⁴³. Już na mocy ustawy z dnia 10 kwietnia 1854 r. na określone kategorie pracodawców nałożono obowiązek ubezpieczenia pracowników. Ustawa z 1854 r. stworzyła zarazem ramy normatywne dla pierwszego ogólnokrajowego ubezpieczenia pracowniczego⁴⁴.

Kilka dekad później Cesarz Wilhelm I, za radą Otto von Bismarcka, inspirował prace nad pakietem ustaw, które miały stworzyć fundament dla nowoczesnego, publicznoprawnego systemu zabezpieczenia socjalnego. Cel ten został osiągnięty po uchwaleniu przez Reichstag trzech kolejnych ustaw, odpowiednio w dniu 29 maja 1883 r. ustawy o ubezpieczeniu zdrowotnym⁴⁵, w dniu 6 czerwca 1884 r. – ustawy o ubezpieczeniach od nieszczęśliwych wypadków⁴⁶, i w dniu 22 czerwca 1889 r. – ustawy o ubezpieczeniach na wypadek inwalidztwa oraz po osiągnięciu określonego wieku⁴⁷.

Wprowadzone wówczas rozwiązania normatywne miały charakter powszechny. W tym wyrażała się postępowość systemu pruskiego. Ze względu na dążenie do objęcia nim stosunkowo szerokiej liczby osób system ten zapewniał jednak wyłącznie minimalny poziom

⁴⁰ J. Łazowski, *Wstęp do nauki o ubezpieczeniach*, Sopot 1998, s. 29.

⁴¹ *Ibidem*, s. 28. Szerzej ten okres rozwoju kolektywnych struktur społecznych omawia W.K. Rajcher, *Spoleczno-historyczne...*, s. 100 i n.

⁴² D.K. Chandler, *The Group Life Insurance Handbook*, Cincinnati 1997, s. 2–3.

⁴³ G. Baars, N. Sennett, *The Fundamentals of Group Insurance*, Zurich 1993, s. 14.

⁴⁴ Szerzej F. Herdter, *Der Gruppenversicherungsvertrag...*, s. 9.

⁴⁵ RGBl 1883, s. 73 i n. została ogłoszona w dniu 15 czerwca 1883 r., weszła w życie 1 grudnia 1884 r.

⁴⁶ RGBl 1884, s. 1884 i n. weszła w życie 1 października 1885 r.

⁴⁷ RGBl 1889, s. 97 i n. weszła w życie 1 stycznia 1891 r.

ochrony jego uczestnikom⁴⁸. Odpowiedzią na niedostatki mechanizmu państwowego były ubezpieczenia grupowe oferowane przez ubezpieczycieli.

Wobec braku definicji ubezpieczenia grupowego i właściwej im regulacji kierunek rozwoju tych ubezpieczeń był wyznaczany w drodze interwencji następujących ze strony nadzoru ubezpieczeniowego. W początkowym okresie były to działania zmierzające do ograniczenia liczby tzw. umów uprzywilejowanych. Pojęcie to odnoszone jest do umów ubezpieczenia grupowego, w których pojedyncze osoby uzyskiwały preferencyjne dla nich warunki ubezpieczenia⁴⁹. Praktyka ta uznawana była za szkodliwą dla ogółu ubezpieczonych, ponieważ preferowanie określonych jednostek następowało niejako kosztem pozostałych osób objętych ochroną ubezpieczeniową. Inną niepożądaną tendencją, która ujawniła się w obrocie gospodarczym, było zastrzeżenie prowizji dla ubezpieczającego za zawarcie umowy. Odnotować należy, że początkowo próby jej przeciwdziałania stanowiły przejaw samoregulacji branży ubezpieczeniowej⁵⁰, co uprawnia do sformułowania wniosku, że już na przełomie XIX i XX wieku rynek ubezpieczeń grupowych był na terytorium obecnych Niemiec stosunkowo zorganizowany.

1.4. Geneza umów ubezpieczenia grupowego w Polsce

Podobnie jak w innych państwach europejskich, ubezpieczenia grupowe we współczesnej formie mają w Polsce stosunkowo krótką tradycję. Nie wydaje się jednak, że jedną z przyczyn tego stanu rzeczy był brak regulacji poświęconej indywidualnym „urządzeniom ubezpieczeniowym” w Polsce przedrozbiorowej⁵¹. Brak przestrzeni normatywnej, w której mogła rozwijać się kolektywna forma ubezpieczenia, nie stanowił przecież przeszkody dla wykształcenia się umowy ubezpieczenia grupowego w innych państwach europejskich. Nie ma podstaw, by przypuszczać, że Polska miałaby być w tym zakresie przypadkiem szczególnym. W piśmiennictwie trafnie zwraca

⁴⁸ W.F. Schickinger, *Gruppenversicherung...*, s. 240.

⁴⁹ Szerzej V. Kurzendörfer, *Einführung in die Lebensversicherung*, Karlsruhe 2000, s. 443.

⁵⁰ F. Herdter, *Der Gruppenversicherungsvertrag...*, s. 15.

⁵¹ J. Łazowski, *Wstęp...*, s. 51.

się przy tym uwagę, że tradycja ubezpieczeniowa na ziemiach polskich sięga przełomu XV i XVI wieku⁵². Wydaje się zatem, że potrzeby, na które odpowiedzią mogły stać się ubezpieczenia grupowe, zaspokajały różne formy ubezpieczenia wzajemnego, których rozwój przypadał na XVIII i XIX wiek⁵³. Teza ta jest zgodna z prezentowanym w doktrynie poglądem, że w tym okresie do kolektywnych form ubezpieczenia zaliczano ubezpieczenia publicznoprawne, które dziś byłibyśmy skłonni nazwać ubezpieczeniami społecznymi, oraz ubezpieczenia oparte na zasadzie wzajemności⁵⁴.

Niektórzy autorzy wskazują, że rozwój ubezpieczeń grupowych nastąpił już w XIX wieku⁵⁵, niemniej jednak wydaje się, że o rozkwicie tej formuły ubezpieczenia można mówić dopiero w odniesieniu do ostatniego stulecia. Nie powinno to jednak dziwić, ponieważ intensywny rozwój ubezpieczeń indywidualnych jest charakterystyczny dla tych państw, w których przyjęto ustrój gospodarki rynkowej. System gospodarki scentralizowanej nie sprzyjał natomiast prywatnym inicjatywom gospodarczym, co przekładało się na mniejsze zainteresowanie ubezpieczeniami indywidualnymi. W krajach socjalistycznych zdecydowanie bardziej pożądane były rozwiązania ustandaryzowane i uproszczone, a – przynajmniej z perspektywy ubezpieczonych – do takich zaliczyć należy umowy ubezpieczenia grupowego. W odróżnieniu od ubezpieczeń indywidualnych nie wymagały one dokonywania oceny ryzyka, w ramach której analizie podlega każdy ubezpieczony z osobna. Ubezpieczenia grupowe pozwalały na przejście do porządku dziennego nad różnicami pomiędzy poszczególnymi członkami grupy. Kolektywny charakter ubezpieczeń grupowych korespondował zatem z wiodącą wówczas myślą społeczną i polityczną.

Dostrzegano jednak, że ubezpieczenia grupowe z powodzeniem rozwijają się także w krajach kapitalistycznych. Wydaje się, że z tego

⁵² Zob. E. Kowalewski, *Dylematy prawa ubezpieczeń obowiązkowych a kodeks ubezpieczeń*, *Studia Iuridica Toruniensia* 2010, nr 7, s. 13 i tam cytowane opracowania autora.

⁵³ W doktrynie wskazuje się, że rozwój form ubezpieczenia wzajemnego przypadał na XVIII i XVI wiek. M. Kuchlewska, „Odwzajemnianie” towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w Polsce, *RU* 2010, nr 9, s. 55.

⁵⁴ Szerzej J. Łazowski, *Wstęp...*, s. 56–57.

⁵⁵ D. Sługocka, M. Podstawka, *Ubezpieczenia grupowe w systemie ubezpieczeń społecznych (na przykładzie Towarzystwa Ubezpieczeń SIGNAL IDUNA Życie Polska S.A.)*, *Zeszyty Naukowe SGGW – Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 2006, nr 58, s. 55.

powodu podejmowano próby odróżnienia socjalistycznego ubezpieczenia grupowego od jego odpowiednika znanego systemom kapitalistycznym. Zdaniem niektórych autorów, to pierwsze zawierane było w celu udzielania ochrony pracownikom i członkom ich rodzin, to drugie pełniło zaś rolę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej pracodawcy za szkody wyrządzone pracownikom⁵⁶. Znamienne, że w piśmiennictwie również podejmowano próby wyznaczenia wyraźnej linii demarkacyjnej pomiędzy umową ubezpieczenia w formule, w jakiej przyjęła się ona w państwach socjalistycznych, a tą, która występowała w państwach kapitalistycznych („ubezpieczenie burżuazyjne”). Wyłącznie ta pierwsza wykazywać miała charakter kolektywny nie tylko w ujęciu organizacyjnym, ale także podmiotowym⁵⁷.

Powyższe uwagi pozwalają zrozumieć, z jakich powodów do 1989 r. ubezpieczenia indywidualne zawierane były sporadycznie i w porównaniu do ubezpieczeń grupowych stanowiły wyłącznie nieznaczny ułamek rynku ubezpieczeniowego⁵⁸. W dawnej praktyce ubezpieczenia na życie i ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków występowały głównie pod postacią ubezpieczeń grupowych⁵⁹. Związek sytuacji społeczno-gospodarczej i branży ubezpieczeniowej staje się tym bardziej wyraźny, gdy wziąć pod uwagę, że do ostatniej dekady XX wieku oferta ubezpieczycieli nie obejmowała grupowych ubezpieczeń kapitałowych, mimo że to kolektywna forma ubezpieczenia była rozwiązaniem najczęściej spotykanym w praktyce⁶⁰.

W tym okresie ubezpieczenia grupowe wykorzystywane były przede wszystkim w celu zapewnienia ochrony ubezpieczeniowej określonym kolektywom osobowym, w tym przede wszystkim pracownikom zakładów pracy. Podobnie jak w innych państwach europejskich, w Polsce ubezpieczenia grupowe uzupełniały publicznoprawny system zabezpieczenia społecznego⁶¹.

⁵⁶ L. Pokorzyński, W. Warkało, *Ubezpieczenia gospodarcze w kapitalizmie*, Warszawa 1961, s. 105.

⁵⁷ Zob. W.K. Rajcher, *Společno-histórické...*, s. 327–328.

⁵⁸ E. Stroiński, *Rozwój ubezpieczeń na życie* (w:) M. Szczęśniak (red.), *U progu trzeciego stulecia ubezpieczeń*, Warszawa 1993, s. 90 i n.

⁵⁹ W. Warkało, *Prawo ubezpieczeniowe*, Warszawa 1974, s. 152.

⁶⁰ K. Łyskawa, *Grupowe ubezpieczenia...*, s. 169.

⁶¹ A. Daszewski, A. Dąbrowska, *O potrzebie zmiany przepisów kodeksu cywilnego o umowie ubezpieczenia w kontekście uregulowania ubezpieczeń grupowych* (w:) M. Serwach (red.), *Rynek ubezpieczeniowy – nadregulacja czy niedoregulowanie*, Łódź 2014, s. 177.

Obok ubezpieczeń pracowniczych wykształciły się wówczas grupowe ubezpieczenia rodzinne. Były one odpowiedzią na zapotrzebowanie społeczne, które pierwotnie zaspokajane było przez kasy pośmiertne funkcjonujące w dużych zakładach przemysłowych. Działalność kas polegała na świadczeniu pomocy materialnej poprzez wypłacanie zasiłku pogrzebowego uprawnionym – pracownikom, ich współmałżonkom i innym osobom⁶². Świadczenia te finansowane były ze składek regulowanych przez członków kasy. Składki te nie były jednak określone proporcjonalnie do ryzyka, jakie przyjmowała na siebie kasa. Nierynkowy system gromadzenia i wydatkowania kapitału paraliżował działalność kas i ostatecznie doprowadził do ich zaniku.

W tych warunkach w 1954 r. ukazały się ogólne warunki pracowniczego i rodzinnego grupowego ubezpieczenia na wypadek śmierci⁶³. Niespełna dwa lata później ukazały się pierwsze ogólne warunki dożywotniego grupowego ubezpieczenia na wypadek śmierci pracowników i ich rodzin⁶⁴. Na przestrzeni dwóch kolejnych lat wprowadzono trzy warianty grupowego ubezpieczenia rodzinnego, czemu towarzyszyło opracowanie odrębnych warunków ubezpieczenia⁶⁵. W 1978 r. warianty te uzupełnił czwarty typ grupowego ubezpieczenia rodzinnego⁶⁶, na którego wybór decydowała się największa liczba osób ubiegających się o uzyskanie ochrony ubezpieczeniowej⁶⁷. Ostatnim etapem rozwoju grupowych ubezpieczeń rodzinnych w formule oferowanej przez państwowy zakład ubezpieczeń było wydanie ogólnych warunków

⁶² L. Nawrocki, *Grupowe ubezpieczenia rodzinne na życie w okresie trzydziestolecia swojego istnienia (część I)*, WU 1987, nr 5, s. 25.

⁶³ Ogólne warunki pracowniczego i rodzinnego grupowego ubezpieczenia na wypadek śmierci, zatwierdzone przez Ministra Finansów postanowieniem nr RMU/B-15/53/54 z dnia 30 lipca 1954 r.

⁶⁴ Ogólne warunki dożywotniego grupowego ubezpieczenia na wypadek śmierci pracowników i ich rodzin, zatwierdzone przez Ministra Finansów postanowieniem nr RMU/B-02/56 z dnia 18 lipca 1956 r.

⁶⁵ Ogólne warunki grupowego ubezpieczenia rodzinnego na wypadek śmierci – typ A, typ B, typ C, zatwierdzone przez Ministra Finansów postanowieniem nr RMU 25/58 z dnia 23 stycznia 1958 r. Szerzej S. Dmochowski, *Ubezpieczenia majątkowe i osobowe ludności*, Warszawa 1975, s. 183.

⁶⁶ Warunki specjalne dobrowolnego grupowego ubezpieczenia rodzinnego na życie – typ D/I, D/II, D/III i D/IV, zatwierdzone decyzją Ministra Finansów z dnia 26 czerwca 1978 r., nr GSU/4030-53/78.

⁶⁷ W. Warkalło, W. Marek, W. Mogiński, *Prawo ubezpieczeniowe*, Warszawa 1983, s. 144.

ubezpieczenia z 1986 r.⁶⁸ Dopiero w dalszej kolejności, obok ubezpieczeń pracowniczych i rodzinnych, wykształciły się grupowe ubezpieczenia rentowe⁶⁹.

Pomimo poczynionych wyżej obserwacji błędem byłoby przypuszczać, że grupowa formuła ubezpieczenia utraciła rację bytu wraz z nastaniem gospodarki rynkowej. Przyznanie pierwszeństwa własności prywatnej i promowanie oddolnych inicjatyw gospodarczych sprzyjały powstawaniu nowych kanałów zawierania umów ubezpieczenia grupowego. Krąg podmiotów zainteresowanych tą konstrukcją prawa ubezpieczeniowego poszerzył się m.in. o instytucje finansowe, sieci handlowe, operatorów telekomunikacyjnych, leasingodawców czy samorządy zawodowe⁷⁰. Przemiany społeczne sprzyjały również rozwojowi grupowych ubezpieczeń realizujących funkcję oszczędnościową⁷¹. Obecnie nadal obserwuje się dynamiczny rozwój ubezpieczeń grupowych. Dekadę temu blisko połowa zawieranych w Polsce ubezpieczeń na życie oparta była na konstrukcji ubezpieczenia grupowego⁷². Obecnie udział tych ubezpieczeń wzrósł do dwóch trzecich rynku⁷³.

Symptomatyczne jest, że rozwój umów ubezpieczenia grupowego następował praktycznie mimo braku poświęconej im regulacji normatywnej. W. Mogilski trafnie stwierdza, że „dynamiczny rozwój ubezpieczeń grupowych odbywa się przy braku regulacji prawnej w tym zakresie (a może dzięki temu?)”⁷⁴. Kolejne akty prawne wprowadzone w drugiej połowie XX wieku milczały w sprawie ubezpieczeń grupowych. Poświęconej im regulacji nie zawierały: ustawa z dnia 28 marca 1952 r. o ubezpieczeniach państwowych⁷⁵, ustawa z dnia 2 grudnia

⁶⁸ Zob. § 4 załącznika do ogólnych warunków grupowego ubezpieczenia rodzinnego na życie, ogłoszonego obwieszczeniem Prezesa Państwowego Zakładu Ubezpieczeń z dnia 22 listopada 1985 r. w sprawie ogłoszenia ogólnych warunków grupowego ubezpieczenia rodzinnego na życie (M.P. Nr 44, poz. 288 z późn. zm.).

⁶⁹ Z.K. Nowakowski, A. Wąsiewicz, *Zarys prawa ubezpieczeń majątkowych i osobowych*, Warszawa 1970, s. 236.

⁷⁰ A. Dąbrowska, *Ubezpieczenia grupowe – potrzebne regulacje*, MU 2014, nr 56, s. 61.

⁷¹ K. Łyskawa, *Grupowe ubezpieczenia...*, s. 169.

⁷² Dane zaczerpnięte z opracowania pt. *Rynek ubezpieczeń komunikacyjnych i na życie*, Miesięcznik Ubezpieczeniowy 2007, nr 5, s. 29.

⁷³ A. Daszewski, A. Dąbrowska, *O potrzebie...*, s. 175.

⁷⁴ W. Mogilski, *Ubezpieczenia grupowe w kontekście regulacji prawnej* (w:) E. Kowalewski (red.), *Ubezpieczenia grupowe na życie a prawo zamówień publicznych*, Toruń 2010, s. 61.

⁷⁵ Dz. U. z 1952 r. Nr 20, poz. 130 z późn. zm.

1958 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych⁷⁶ ani ustawa o tym samym tytule z dnia 20 września 1984 r.⁷⁷ Pomimo że ustawą z dnia 28 lipca 1990 r. określono warunki wykonywania działalności ubezpieczeniowej⁷⁸, to w tym akcie normatywnym ponownie pominięto kwestię ubezpieczeń grupowych. W dniu 1 kwietnia 2004 r. w życie wszedł pakiet czterech ustaw ubezpieczeniowych z dnia 22 maja 2003 r.⁷⁹, które miały na celu dostosowanie krajowych rozwiązań normatywnych do wyzwań, jakie niosła ze sobą akcesja do Unii Europejskiej⁸⁰. Prawodawca nie wykorzystał jednak tej sposobności i nie poświęcił szczególnej uwagi grupowej formie ubezpieczenia. O umowie ubezpieczenia grupowego wyłącznie wspomina się w ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (art. 13 ust. 3b i ust. 3c).

2. Podstawy prawne umowy ubezpieczenia grupowego

2.1. Źródła prawa powszechnie obowiązującego regulujące umowę ubezpieczenia grupowego

Całokształt norm regulujących stosunki związane z zawieraniem i wykonywaniem umów ubezpieczenia składa się na prawo ubezpieczeń gospodarczych. Ze względu jednak na jedność przedmiotową jest ono powszechnie traktowane jako wyodrębniona dziedzina prawa⁸¹. Z dogmatycznego punktu widzenia jej stałym elementem są umowy

⁷⁶ Dz. U. z 1958 r. Nr 72, poz. 357 z późn. zm.

⁷⁷ Dz. U. z 1984 r. Nr 45, poz. 242 z późn. zm.

⁷⁸ Tekst jedn.: Dz. U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 z późn. zm.

⁷⁹ Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1450 z późn. zm., dalej u.p.u.), ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 290 z późn. zm.), ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1206 z późn. zm., dalej u.d.u.) oraz ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 392 z późn. zm., dalej u.u.o.).

⁸⁰ Szerzej M. Krajewski, *Zmiany regulacji umowy ubezpieczenia w Kodeksie cywilnym*, MP 2003, nr 23, s. 1067–1075.

⁸¹ E. Kowalewski, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*, Bydgoszcz–Toruń 2006, s. 84–85.

ubezpieczenia grupowego. Wyniki badań prawnoporównawczych pozwalają jednak na sformułowanie wniosku, że w istotnej liczbie porządków prawnych pojęcie ubezpieczenia grupowego w ogóle nie występuje w aktach normatywnych⁸². Nawet jednak tam, gdzie dostrzega się potrzebę regulowania w sposób szczególny umowy ubezpieczenia grupowego, przeważa tendencja do szczegółowego normowania tej problematyki.

Jednym z nielicznych wyjątków od tej reguły jest Francja, gdzie ubezpieczenia grupowe spotkały się ze szczególną uwagą prawodawcy. Na francuskie prawo ubezpieczeniowe składa się kilka aktów prawnych⁸³, w których wprowadzono wiele rozwiązań wyróżniających je na tle innych ustawodawstw europejskich. Cechą charakterystyczną dla ustawodawstwa francuskiego jest podział na ubezpieczenia osobowe i ubezpieczenia szkód, który znany jest nielicznym systemom prawnym⁸⁴. Osobliwością prawa francuskiego jest zarazem wyjątkowo duża liczba ubezpieczeń obowiązkowych⁸⁵. Wśród rozwiązań właściwych niemalże wyłącznie prawu francuskiemu wymienia się także rozbudowaną regulację poświęconą umowom ubezpieczenia zbiorowego⁸⁶. Komplikacje, które wiążą się ze stosowaniem tych przepisów, są przyczynkiem do bogatej dyskusji doktrynalnej. Niekiedy prowadzą do zajęcia stanowiska przez francuski Sąd Kasacyjny, który jest jednak co do zasady niechętny formułowaniu zasad o uniwersalnym zasięgu w ramach prowadzonej działalności orzeczniczej. Cechy te sprawiają, że francuskie prawo ubezpieczeniowe stanowi interesujący przedmiot badań komparatystycznych.

Współczesny katalog źródeł prawa ubezpieczeniowego stanowi niezwykle rozbudowany system powiązanych ze sobą aktów normatywnych. O istnieniu spójnych rozwiązań ustawowych można mówić wyłącznie w odniesieniu do jednego z rodzajów umowy ubezpieczenia zbiorowego, przyjmującego postać umów ubezpieczenia grupowego⁸⁷. Pozostałe umowy ubezpieczenia zbiorowego nie tworzą natomiast

⁸² L.D. Loacker, *Informed Insurance Choice?: The Insurers Pre-Contractual Information Duties in General Consumer Insurance*, Cheltenham 2015, s. 226.

⁸³ M. Bigot-Gonçalves, *Les assurances de groupe*, Aix-en-Provence 2009, s. 49.

⁸⁴ Zob. rozdział 3 pkt 4.2.

⁸⁵ M. Orlicki, *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Warszawa 2011, s. 43.

⁸⁶ M. Bigot-Gonçalves, *Les assurances...*, s. 22.

⁸⁷ Szerzej o różnicach terminologicznych pomiędzy tymi pojęciami zob. rozdział 3 pkt 3.2.

kategorii jednorodnej i charakteryzuje je brak spójnych rozwiązań systemowych.

Podstawowym aktem regulującym problematykę prawnoubezpieczeniową jest kodeks ubezpieczeń. Jego zakres zastosowania *ratione personae* uniemożliwia sięgnięcie do rozwiązań kodeksowych w przypadku umów, w których podmiotem udzielającym ochrony ubezpieczeniowej jest podmiot inny niż spółka akcyjna prowadząca działalność ubezpieczeniową⁸⁸. Przepisy kodeksu nie znajdują zastosowania do umów zawieranych przez towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych i instytucje zabezpieczenia społecznego. Kodeks ubezpieczeń nie reguluje stosunków prawnoubezpieczeniowych zawieranych z udziałem tych podmiotów⁸⁹. Lukę tę uzupełniają natomiast pozostałe kodeksy: kodeks ubezpieczeń wzajemnych (*Code de la mutualité*)⁹⁰ oraz kodeks zabezpieczenia socjalnego (*Code de la sécurité sociale*)⁹¹.

Obok kodeksu ubezpieczeń, fundament współczesnej regulacji umów ubezpieczenia zbiorowego, jako szerszej kategorii obejmującej także umowy ubezpieczenia grupowego, stanowią dwie ustawy z dnia 31 grudnia 1989 r., a mianowicie: ustawa nr 89-1009 wzmacniająca zabezpieczenia przysługujące osobom ubezpieczonym od niektórych rodzajów ryzyka⁹², określana jako *loi Evin*⁹³, oraz ustawa nr 89-1014 dostosowująca kodeks ubezpieczeń do otwarcia rynku europejskiego⁹⁴, określana jako *loi Bérégovoy*.

Loi Evin stworzyła ramy normatywne dla systemu zabezpieczenia emerytalno-rentowego. Jednym z jego elementów jest przewidziany w ustawie model zabezpieczenia pracowników przy wykorzystaniu prywatnoprawnych umów ubezpieczenia. W przeciwieństwie do kodeksu

⁸⁸ L. Mayaux (w:) J. Bigot (red.), *Traité de Droit des assurances...*, s. 640.

⁸⁹ M. Bigot-Gonçalves, *Les assurances...*, s. 20.

⁹⁰ <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074067> (data dostępu: 1 czerwca 2015 r.).

⁹¹ <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006073189> (data dostępu: 1 czerwca 2015 r.).

⁹² Ustawa nr 89-1009 z dnia 31 grudnia 1989 r. wzmacniająca zabezpieczenia przysługujące osobom ubezpieczonym od niektórych rodzajów ryzyka (*La loi n° 89-1009 du 31 décembre 1989 renforçant les garanties offertes aux personnes assurées contre certains risques*, JO du 2 janvier 1990).

⁹³ D. Rigaud, P. Baron, X. Pignaud, *Le prévoyance collective des salariés et la loi Evin*, Droit social 2009, no 4, s. 465.

⁹⁴ Ustawa nr 89-1014 z dnia 31 grudnia 1989 r. dostosowująca kodeks ubezpieczeń do otwarcia rynku europejskiego (*Loi n° 89-1014 du 31 décembre 1989 portant adaptation du code des assurances à l'ouverture du marché européen*, JO n° 2 du 03.01.1990).

ubezpieczeń, ta ustawa znajduje zastosowanie w odniesieniu do trzech kategorii podmiotów udzielających ochrony pracownikom: ubezpieczycieli (*les entreprises d'assurance*), funduszy emerytalnych (*les institutions de prévoyance*) i towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (*les mutuelles*). Przedmiotowy zakres zastosowania *loi Evvin* jest już bliższy kodeksowi ubezpieczeń. W art. 1 ustawy wskazano, że stosuje się ją do ubezpieczeń ryzyk związanych ze śmiercią, ryzyk związanych z naruszeniem integralności cielesnej lub z macierzyństwem oraz ryzyk związanych z niezdolnością do pracy, inwalidztwem lub utratą zatrudnienia. Jest to co do zasady katalog zbieżny z tym, który występuje w kodeksie ubezpieczeń w kontekście ubezpieczeń grupowych, o czym będzie jeszcze mowa. W tym miejscu zasygnalizować należy, że jedyną różnicę stanowi posłużenie się w art. 1 ustawy pojęciem ryzyka zgonu (*risque décès*), które w kodeksie ubezpieczeń zastąpione zostało pojęciem ryzyk związanych z długością życia (*risques dépendant de la durée de la vie humaine*).

Z kolei w wprowadzeniu wspomnianej już *loi Bérégovoy* przyświecała idea stworzenia „reżimu zapewniającego odpowiedni poziom ochrony ubezpieczonym (przystępującym do ubezpieczenia) w ich relacjach z ubezpieczającym”⁹⁵. Ustawa doprowadziła do istotnej modyfikacji samego kodeksu ubezpieczeń. Problematyce ubezpieczeń grupowych *sensu stricto* poświęcone zostały przepisy zawarte w tytule IV księgi I CA, który obejmuje cztery rozdziały, w całości poświęcone umowom ubezpieczenia grupowego. Rozdział I zawiera przepisy ogólne (*dispositions générales relatives aux assurances de groupe*), rozdział II – przepisy szczególne odnoszące się do umów ubezpieczenia grupowego na życie (*règles particulières aux contrats d'assurance sur la vie diversifiés*), rozdział III – przepisy określające prawa i obowiązki stron, które zawarły umowę ubezpieczenia grupowego w celu zabezpieczenia się przed ryzykiem związanym z zaprzestaniem aktywności zawodowej (*retraite professionnelle supplémentaire*). Rozdział IV poświęcony został natomiast umowom uzupełniającego zabezpieczenia emerytalnego (*contrats de prévoyance et de retraite supplémentaire souscrits par des associations*). Przyjęty przez prawodawcę podział wydaje się stosunkowo czytelny, co zostało dostrzeżone także przez przedstawicieli polskiej nauki prawa, którzy optują za sięgnięciem do systematyki

⁹⁵ M. Boumédienne, *La place de la loi et du contrat dans la garantie du droit à la protection sociale de 1945 à nos jours*, t. 2, Paris 2003, s. 397.

przyjętej na gruncie francuskiego kodeksu ubezpieczeń w ramach nowelizacji rodzimego ustawodawstwa⁹⁶.

Pierwotnie przepisy tytułu IV księgi I CA były zaliczane do norm dyspozytywnych. Dopiero na mocy rozporządzenia z dnia 30 stycznia 2009 r.⁹⁷ zmodyfikowano brzmienie przepisu art. L. 111-2 CA w ten sposób, że przepisom tytułu IV księgi I kodeksu, które odnoszą się do umów ubezpieczenia grupowego, nadano charakter *ius cogens*⁹⁸. Stosownie do obowiązującego brzmienia art. L. 111-2 CA przepisy tytułu I, II, III i IV księgi I kodeksu nie mogą zostać zmodyfikowane wolą stron. Prawodawca czyni tu jednak zastrzeżenie, że zasada ta nie dotyczy tych przepisów, w których wprost przewidziano taką możliwość i które enumeratywnie wyszczególniono w art. L. 111-2 CA. Znamienne jest, że norma z art. L. 111-2 CA nie wymienia wśród norm względnie wiążących żadnego z przepisów, które zawarte zostały w tytule IV księgi I kodeksu⁹⁹. Bezwzględnie wiążący charakter regulacji poświęconej umowom ubezpieczenia grupowego nie powinien jednak dziwić. Ze względu na ograniczoną możliwość wpływania przez członków grupy ubezpieczonych na treść umowy ubezpieczenia przyznanie szerokiej swobody kontraktowej stronom tej umowy mogłoby naruszać interesy zbiorowości objętej ochroną ubezpieczeniową.

Zaznaczyć należy, że prawodawca tworzy również szczególne rozwiązania odnoszące się do umów ubezpieczenia grupowego poza tytułem IV księgi I kodeksu. W myśl art. L. 132-7 CA, ubezpieczenie na wypadek śmierci jest nieważne, jeżeli ubezpieczony popełnił samobójstwo w pierwszym roku obowiązywania umowy. Norma ta nie znajduje jednak zastosowania w odniesieniu do umów ubezpieczenia grupowego¹⁰⁰, określonych w art. L. 141-1 CA, które podpisane zostały

⁹⁶ M.P. Ziemiak, *Strony i podmioty stosunku grupowego ubezpieczenia na życie* (w:) E. Kowalewski (red.), *Ubezpieczenia grupowe na życie a prawo zamówień publicznych*, Toruń 2011, s. 116.

⁹⁷ Ordonnance n° 2009-106 du 30 janvier 2009 portant sur la commercialisation des produits d'assurance sur la vie et sur des opérations de prévoyance collective et d'assurance, JORF no, 0026 z 31 stycznia 2009, s. 1838 i n.

⁹⁸ J.C. Ponge, *Les sanctions en droit des assurances*, Paris 2010, s. 57.

⁹⁹ Zob. A. Bzdyn, *Ubezpieczenia grupowe we francuskim „code des assurances”* (w:) E. Kowalewski (red.), *Ubezpieczenia grupowe na życie a prawo zamówień publicznych*, Toruń 2011, s. 200.

¹⁰⁰ Rozwiązanie to jest jednak krytykowane w doktrynie. Zob. G. Courtieu, *Un suicide raté ou le législateur se tire une balle dans le pied*, Gazette du Palais 1999, 8-9 janvier, s. 2.

przez podmioty wymienione w art. L. 141-6 CA. Stosownie z kolei do art. L. 132-23 CA, w umowach ubezpieczenia grupowego, w których ryzyko jest związane z zaprzestaniem aktywności zawodowej, w tym także ubezpieczeniach uzupełniających dla funkcjonariuszy publicznych, niedopuszczalne jest zastrzeżenie uprawnienia do dokonywania wykupu polisy.

Prawo francuskie charakteryzuje tendencja do tworzenia regulacji szczególnych, które odnoszą się do określonych kategorii rodzajowych ubezpieczeń grupowych. Ustawa nr 2003-775 z dnia 21 sierpnia 2003 r. wprowadzająca reformę emerytur¹⁰¹, określana jako *loi Fillon*, stworzyła ramy normatywne dla funkcjonowania umów ubezpieczenia grupowego służących zabezpieczeniu emerytalnemu. Kolejnym obszarem, który spotkał się ze szczególną uwagą prawodawcy, był sektor dobrowolnego zabezpieczenia pracowników i osób świadczących pracę w ramach zatrudnienia typu niepracowniczego¹⁰².

Przy ocenie praw i obowiązków stron umowy ubezpieczenia zbiorowego nie można tracić z pola widzenia także przepisów spoza szeroko rozumianego prawa ubezpieczeń gospodarczych. Regulacja francuskiego kodeksu ubezpieczeń nie ma w tym zakresie charakteru wyczerpującego. Przykładowo kredytobiorcy ubezpieczeni grupowo są uznawani za grupę szczególnie narażoną na zagrożenia związane z deficytem informacyjnym i brakiem wiedzy pozwalającej na podjęcie racjonalnej decyzji o zawarciu umowy ubezpieczenia¹⁰³. Zjawisku temu przeciwdziałać miało rozbudowanie obowiązków informacyjnych. Nastąpiło to już wraz z wejściem życie ustawy z dnia 10 stycznia 1978 r. o informacji i ochronie konsumentów w zakresie określonych transakcji kredytowych¹⁰⁴ oraz ustawy z dnia 13 lipca 1979 r. o informacji i ochronie kredytobiorców w obrocie nieruchomości¹⁰⁵. Ze względu na dążenie do zapewnienia dodatkowej ochrony kredytobiorcom ubezpieczonym grupowo w judykaturze ostatecznie zwyciężył pogląd o możliwości stosowania mechanizmu ochrony konsumentów

¹⁰¹ La loi du 21 août 2003 portant réforme des retraites, JO du 22 août 2003.

¹⁰² M. Bigot-Gonçalves, *Les assurances...*, s. 40–41.

¹⁰³ *Rapport Annuel 2009. Les personnes vulnérables dans la jurisprudence de la Cour de cassation*, Paris 2009, s. 57, 63, 165–166.

¹⁰⁴ Loi n°78-22 du 10 janvier 1978 relative à l'information et à la protection des consommateurs dans le domaine de certaines opérations de crédit, J.O. 11 janvier 1978.

¹⁰⁵ Loi n°79-596 du 13 juillet 1979 à l'information et à la protection des emprunteurs dans le domaine immobilier, JO 14 juillet 1979, J.C.P. 1979, ed. G, III, 48800.

do ubezpieczeń typu *bancassurance*, pomimo że sami ubezpieczeni nie są stroną tych umów¹⁰⁶. Podstawowe instytucje prawa konsumenckiego zostały uregulowane natomiast w kodeksie konsumenta (*Code de consommation*)¹⁰⁷. W wyniku zmian legislacyjnych w kodeksie zamieszczono także przepisy, które odnoszą się do ubezpieczeń grupowych kredytobiorców.

Z kolei dla prawa niemieckiego charakterystyczne jest istnienie wyłącznie szczątkowej regulacji ubezpieczenia grupowego. Ten stan rzeczy może dziwić, mając na uwadze, że obowiązująca ustawa o umowie ubezpieczenia weszła w życie dopiero z dniem 1 stycznia 2009 r.¹⁰⁸ Prawodawca niemiecki zdecydował się przy tym na wprowadzenie nowego aktu prawnego, dostrzegając, że dostosowanie do wyzwań współczesności obowiązującej od blisko 100 lat ustawy ubezpieczeniowej nie byłoby możliwe w drodze drobnych poprawek legislacyjnych¹⁰⁹. Już samo podejście prawodawcy do koncepcji reformowania prawa ubezpieczeniowego zapowiadało daleko idącą rewizję regulacji stosunków ubezpieczeniowych.

Próżno jednak poszukiwać w ustawie rozbudowanego zespołu norm poświęconych umowom ubezpieczenia grupowego. Prawodawca niemiecki nie zdecydował się także na wprowadzenie definicji ubezpieczenia grupowego, pomimo że to pojęcie występuje w ustawie. Tym, co wyróżnia niemiecką regulację ubezpieczenia grupowego, jest dbałość ustawodawcy o zapewnienie ubezpieczonym prawa do kontynuowania ochrony ubezpieczeniowej. Wyłącznie w tym kontekście nowa ustawa poświęca wzmiankę ubezpieczeniom grupowym (§ 206 i § 207 VVG).

Kontrowersyjnym sposobem uregulowania umów ubezpieczenia grupowego posłużył się prawodawca turecki w nowym kodeksie handlowym¹¹⁰, który obowiązuje od dnia 1 lipca 2012 r. Zaznaczyć należy, że regulacja turecka jest silnie inspirowana pracami nad

¹⁰⁶ Cass. 1ère civ., 22 mai 2008, D. 2008. Jur. 1954, note D.R. Martin; JCP G 2008. II. 10133; C. Goldie-Genicon, *L'assurance de groupe à l'épreuve de la législation sur les clauses abusives*, RD 2008, s. 2447.

¹⁰⁷ Pełna treść kodeksu dostępna na stronie internetowej: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069565>

¹⁰⁸ Niemiecka ustawa o umowie ubezpieczenia z dnia 23 listopada 2007 r. (*Versicherungsvertragsgesetz*, Das Bundesgesetzblatt, s. 2631).

¹⁰⁹ Zob. H. Heiss, *Proportionality in the new german insurance contract act 2008*, Erasmus Law Review 2012, vol. 5, s. 105 i tam powołane materiały legislacyjne.

¹¹⁰ Türk Ticaret Kanunu, 13.1.2011, No.: 6102, Resmi Gazete 14.2.2011, No. 27846.

prawem jednolitym o umowie ubezpieczenia¹¹¹, które prowadzone są przy wykorzystaniu badań prawnoporównawczych¹¹². Wśród przepisów poświęconych umowie ubezpieczenia (art. 1401–1520 TTK) zamieszczona została wyłącznie jedna jednostka redakcyjna dotycząca ubezpieczeń grupowych (art. 1496 TTK). W ramach tego przepisu podjęto jednak próbę przynajmniej częściowego uregulowania tych zagadnień, które budzą wątpliwości badaczy prawa ubezpieczeniowego, poczynwszy od definicji ubezpieczenia grupowego, a na kwestii indywidualnej kontynuacji ochrony ubezpieczeniowej skończywszy. Zaznaczyć należy przy tym, że ustawodawca dostrzega konieczność uregulowania umów ubezpieczenia grupowego w szerszym zakresie. Zgodnie z delegacją ustawową przewidzianą w art. 1496 ust. 5 TTK, zagadnienia wyraźnie wymienione przez prawodawcę (m.in. wykup polisy czy obowiązki notyfikacyjne w ubezpieczeniu grupowym) oraz – co może zaskakiwać – „inne istotne dla umowy ubezpieczenia grupowego” unormowane zostaną w akcie rangi podstawowej. Nie wydaje się, ażeby ta technika legislacyjna zasługiwała na naśladowanie.

Polska jest z kolei przykładem systemu prawnego, w którym ustawodawca nie poświęca uwagi ubezpieczeniom grupowym. Umowy ubezpieczenia grupowego są zawierane natomiast w ramach zasady swobody umów (art. 353¹ k.c.) oraz zgodnie z przepisami bezwzględnie obowiązującymi zawartymi w tytule XXVII księgi trzeciej kodeksu cywilnego¹¹³.

Prawodawca ma jednak świadomość występowania tej formuły ubezpieczenia. K. Malinowska zwraca uwagę, że na istnienie „umowy ubezpieczenia grupowego” jako kategorii normatywnej wskazują przepisy określające obowiązki informacyjne ubezpieczyciela, które zostały zawarte w przepisach ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (art. 13 ust. 3b i ust. 3c)¹¹⁴.

Ubezpieczenia grupowe wyróżniane są natomiast jako odrębna kategoria w ramach obowiązków sprawozdawczych podmiotów

¹¹¹ K. Atamer, *New Turkish Insurance Contract Law*, s. 5, opracowanie udostępnione w wersji elektronicznej: <http://www.aida.org.uk/pdf/Turkish%20Insurance%20Contract%20Law.pdf> (data dostępu: 8 czerwca 2015 r.).

¹¹² Zob. rozdział 6.

¹¹³ J. Handschke, B. Kęszycka, E. Kowalewski, *Problematyka grupowych ubezpieczeń na życie w świetle znowelizowanych przepisów k.c. o umowie ubezpieczenia. Spór o intencje ustawodawcy*, WU 2007, nr 7–8, s. 5; M. Serwach, J. Kliszcz, *Grupowe ubezpieczenie na życie w świetle prawa, doktryny i praktyki ubezpieczeniowej*, PA 2010, nr 2, s. 33.

¹¹⁴ K. Malinowska, *Ubezpieczenia grupowe na życie – niebył w majestacie prawa?*, PA 2008, nr 2, nr 55, s. 38.

prowadzących działalność ubezpieczeniową¹¹⁵. Polska Izba Ubezpieczeń również gromadzi dane o wysokości składek pobieranych przez ubezpieczycieli z podziałem na ubezpieczenia indywidualne i grupowe¹¹⁶.

W. Warkało wskazywał, że pojęcie „ubezpieczenia grupowego” pojawiało się pośrednio w kodeksie cywilnym, w ramach art. 806 § 2 k.c.¹¹⁷, w którym prawodawca posługiwał się terminem „ubezpieczenia zbiorowego”¹¹⁸. Przepis ten pozwalał na objęcie odpowiedzialnością ubezpieczyciela zdarzeń, które zaszły przed dniem zawarcia umowy ubezpieczenia. Niektórzy autorzy wskazują, że rozwiązanie to miało na celu umożliwienie podjęcia organizatorowi grupy niezbędnych czynności przygotowawczych i organizacyjnych przed formalnym zawarciem umowy z ubezpieczycielem¹¹⁹. Brzmienie tego przepisu zmienione zostało z dniem 10 sierpnia 2007 r.¹²⁰ Prawodawca zrezygnował wówczas z regulowania w szczególny sposób umów ubezpieczenia zbiorowego, a pojęcie to zniknęło z kodeksu cywilnego.

Rozdźwięk, jaki występuje pomiędzy zawartością normatywną systemu prawnego a praktyką życia gospodarczego, w której umowy ubezpieczenia grupowego występują niemal powszechnie, sprawia, że poszukiwanie regulacji odnoszących się do praw i obowiązków stron umowy wymaga każdorazowo odwoływania się do tych przepisów,

¹¹⁵ Zob. rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 grudnia 2014 r. w sprawie kwartalnych i dodatkowych rocznych sprawozdań finansowych i statystycznych zakładów ubezpieczeń (Dz. U. poz. 1899).

¹¹⁶ Zob. rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 sierpnia 2007 r. w sprawie danych gromadzonych w bazach danych tworzonych przez Polską Izbę Ubezpieczeń (Dz. U. Nr 159, poz. 1119).

¹¹⁷ Przepis art. 806 k.c. stanowił: „§ 1. Umowa ubezpieczenia jest nieważna, jeżeli w chwili jej zawarcia przewidziany w niej wypadek już zaszedł albo jeżeli odpadła już możliwość jego zajścia, chyba że ubezpieczenie obejmuje okres poprzedzający zawarcie umowy. § 2. Objęcie ubezpieczeniem okresu poprzedzającego zawarcie umowy jest bezskuteczne, jeżeli w chwili zawarcia umowy którakolwiek ze stron wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, że wypadek zaszedł lub że odpadła możliwość jego zajścia w tym okresie. Przepisu tego nie stosuje się do ubezpieczeń zbiorowych, jeżeli umowa albo ogólne warunki ubezpieczenia przewidują odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń za wypadki zaszłe przed zawarciem umowy”.

¹¹⁸ W. Warkało, *Prawo ubezpieczeniowe*, Warszawa 1974, s. 152.

¹¹⁹ W piśmiennictwie zwrócono uwagę, że rozwiązanie to pozwalało przykładowo na zawarcie umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków młodzieży szkolnej w październiku przy jednoczesnym objęciu ochroną ubezpieczeniową okresu od początku roku szkolnego. J. Handschke, B. Kęszycka, E. Kowalewski, *Problematyka grupowych...*, s. 5.

¹²⁰ Zob. art. 1 pkt 4 i art. 7 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 82, poz. 557).

które są tworzone przede wszystkim z myślą o umowach ubezpieczenia indywidualnego. Niejednokrotnie jest to przyczyną wątpliwości interpretacyjnych i trudności z właściwym zidentyfikowaniem miarodajnej regulacji prawnej. Ponownie podkreślić należy, że zjawisko to nie zapobiegło intensywnemu rozwojowi umów ubezpieczenia grupowego. Konstrukcja ta jest szczególnie ceniona przez praktykę, co potwierdzają dane statystyczne¹²¹.

Stosunkowo długo ustawodawca pozostawał obojętny na apele doktryny i środowisk branżowych, które wyraźnie opowiadały się za potrzebą regulacji umów ubezpieczenia grupowego¹²². Obecny stan prawny trudno jednak uznać za zadowalający. Z tych powodów podejmowane są kolejne próby zmierzające do stworzenia regulacji dedykowanej umowom ubezpieczenia grupowego. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości w dniu 28 listopada 2014 r. przedstawiła wstępny zarys zmiany przepisów kodeksu cywilnego w zakresie wprowadzenia regulacji odnoszącej się do umów ubezpieczenia grupowego¹²³. Udostępniona wersja projektu ustawy zmieniającej przewiduje wprowadzenie działu IV („Ubezpieczenie grupowe na rzecz osób trzecich”) tytułu XXVII k.c., w ramach którego zamieszczono kilkanaście artykułów związanych z umowami ubezpieczenia grupowego (art. 834¹–834¹²). Znamienne jest, że projekt zakłada uzupełnienie działu I tytułu XXVII k.c. o przepis art. 805¹ proj. k.c. w brzmieniu: „Przepisy niniejszego działu stosuje się odpowiednio do umowy ubezpieczenia grupowego na rzecz osób trzecich z uwzględnieniem jej celu i właściwości”.

Sama idea powołania regulacji poświęconej ubezpieczeniom grupowym została pozytywnie oceniona przez te środowiska, które postulowały stworzenie ram normatywnych dla funkcjonowania grupowej formuły ubezpieczenia. Dostrzeżono jednak, że w obecnym kształcie projekt nie spełnia pokładanych w nim oczekiwań¹²⁴. W ramach niniejszego opracowania podjęta została próba oceny proponowanej

¹²¹ A. Daszewski, A. Dąbrowska, *O potrzebie...*, s. 175.

¹²² Zob. zamiast wielu M. Szczepańska, *Uwagi do projektu nowelizacji przepisów kodeksu cywilnego w zakresie ubezpieczeń na życie* (w:) A. Nowak (red.), *Umowa ubezpieczenia, dyskusja nad formą prawną i treścią unormowań*, Warszawa 2007, s. 138.

¹²³ Pełna treść projektu dostępna na stronie internetowej: <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-cywilnego/download,71,7.html>

¹²⁴ A. Dąbrowska, *Wstępna koncepcja zmiany przepisów kodeksu cywilnego w zakresie wprowadzenia regulacji dotyczących ubezpieczeń grupowych przygotowana*